

Lohjan kaupungin Varhaiskasvatussuunnitelma 2019

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	5
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	10
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	14
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	14
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	18
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	23
2.4 Arvoperusta	25
2.5 Oppimiskäsitys	28
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	28
2.7 Laaja-alainen osaaminen	30
Ajattelu ja oppiminen	30
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	31
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	32
Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	32
Osallistuminen ja vaikuttaminen	33
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	34
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	35
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	36
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	36
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	37
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	37
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	38
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	41
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	44
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	44

Monialainen yhteistyö	45
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	47
4.2 Pedagoginen dokumentointi	48
4.3 Monipuoliset työtavat	50
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	52
4.5 Oppimisen alueet	54
Kielten rikas maailma	54
Ilmaisun monet muodot	57
Minä ja meidän yhteisömme	59
Tutkin ja toimin ympäristössäni	61
Kasvan, liikun ja kehityn	63
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	66
Kaksikielinen varhaiskasvatus	68
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	70
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	70
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	73
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	75
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	79
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	80
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	82
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	82
Liitteet	85

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella

¹ Varhaiskasvatustlaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet

³ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁴ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁵ Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 22 §

sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
- kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

LOHJALLA

⁷ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹ Varhaiskasvatustalaki 20 §

¹⁰ Varhaiskasvatustalaki 8 §

¹¹ Varhaiskasvatustalaki 24 §

¹² Varhaiskasvatustalaki 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

Suunnitelma on päivittyvä ja täydentyvä asiakirja. Valtakunnallisen perustetekstin (keltaisella pohjalla) jälkeen on kirjattu paikallisesti sovitut asiat. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen- ja ruotsinkielisenä. Tässä asiakirjassa puhuttaessa yksiköstä viitataan varhaiskasvatusta antavaan päiväkotiin tai perhepäivähoitajaan. Päiväkodissa toimii yksi tai useampi ryhmä. Ryhmä muodostuu yleensä kolmen työntekijän henkilöstöstä ja ryhmään kuuluvista lapsista. Tässä asiakirjassa puhutaan perustetekstin mukaisesti henkilöstöstä. Arjessa kuulee usein puhuttavan tiimeistä kun viitataan yhden ryhmän henkilöstöön. Tiimi muodostuu yleensä varhaiskasvatuksen opettaja ja kaksi lastenhoitajaa tai kahdesta varhaiskasvatuksen opettajasta ja yhdestä lastenhoitajasta. Ryhmän henkilöstöön voi kuulua myös ryhmä- ja/tai erityisavustaja.

Lohjan varhaiskasvatuksen varhaiskasvatussuunnitelman tavoite on olla henkilöstön tukena toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä määräysten mukaisesti. Suunnitelmaan on kirjattu Lohjalla yhteisesti noudatettaviksi sovitut linjaukset, toimintatavat ja painopisteet sekä paikalliset hyvät käytänteet. Suunnitelma antaa tietoa varhaiskasvatuksesta huoltajille ja yhteistyökumppaneille. Varhaiskasvatuksen yksiköt vastaavat siitä, että huoltajat ovat tietoisia paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja yksikön toimintasuunnitelman sisällöstä ja huolehtivat, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua yksikkö- ja ryhmätasolla suunnitteluun sekä arviointiin. Osallisuuden mahdollistamiseksi huoltajille käytetään tarvittaessa tulkkipalveluita.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisällön toteutumisesta vastaa alle kouluikäisten ja heidän perheidensä peruspalveluiden palvelupäällikkö. Varhaiskasvatusyksiköissä toimintaa johtavat päiväkodinjohtajat. Päiväkodinjohtajalla voi olla johdettavanaan myös perhepäivähoitajia. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä jokaisella on oma vastuu ja velvollisuus toimia lain, asetusten ja varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Henkilöstö varmistaa omalla toiminnallaan varhaiskasvatuksen perusteiden ja varhaiskasvatustlain toteutumisen.

Lohjalla paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman on laatinut varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittämisryhmä. Suunnitelmaa laadittaessa on mahdollistettu eri toimijoiden monialainen kommentointi varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisen yhteydessä järjestetyssä työpajassa. Työpajaan oli kutsuttu esiopetuksen, perusopetuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon, järjestöjen, seurakuntien, liikunta- ja kulttuuripalveluiden, huoltajien ja päättäjien edustus mukaan. Työpajan lisäksi paikallista suunnitelmaa pystyi kommentoimaan sähköisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelma koskee kaikkia Lohjan kaupungin varhaiskasvatusyksiköitä, päiväkoteja ja perhepäivähoitoa, sekä yksityisiä toimijoita, päiväkoteja, ryhmäperhepäiväkotia ja

perhepäivähoitoa. Suunnitelmaa arvioidaan ja kehitetään vuosittain. Arvioinnista ja kehittämisestä monialaisessa yhteistyössä vastaa varhaiskasvatuksen pedagoginen kehittämisryhmä.

Varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kaikki kunnalliset varhaiskasvatusyksiköt laativat toimintavuosittain yksikkökohtaisen toimintasuunnitelman avaamaan ja konkretisoimaan paikallista varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteutumista. Päiväkodinjohtaja välittää toimintasuunnitelman alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä palvelupäällikölle. Lisäksi laaditaan ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, jonka lähtökohtana on jokaiselle lapselle yhteistyössä huoltajien kanssa laadittu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet ja toiveet tulevat kuulluksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja pohjaksi ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmalle. Päiväkodinjohtaja vastaa, että ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmat päivittyvät arjessa ryhmän lasten tarpeiden mukaisesti.

Lohjalla yksityiset varhaiskasvatusyksiköt noudattavat Lohjan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lohjan kaupunki valvoo yksityisiä toimijoita Lohjan kaupungin yksityisen varhaiskasvatuksen valvontasuunnitelman mukaisesti. Valvontasuunnitelman liitteenä olevaan valvontalomakkeeseen yksityiset toimijat avaavat ja konkretisoivat tavoitteiden toteutumista yksiköissään.

Varhaiskasvatussuunnitelmaa täydentäviä asiakirjoja Lohjalla ovat

- Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2017-2020
- Kaupunkistrategia 2017-2025
- Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelma 2014-2021
- Lasten, nuorten ja perheiden palvelualueen kehittämisohjelma 2018-2025
- Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat
- Lohjan kaupungin varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma
- Lohjan kulttuuripolku
- Aloituksen askeleet
- Varhaiskasvatuksen Digiagenda
- Kirjaston, koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelma
- Turvallisuussuunnitelma
- Ympäristöohjelma
- Kotoutumissuunnitelma

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva-oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen

¹⁴ Varhaiskasvatusturva-oikeus 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatusturva-oikeus 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatusturva-oikeuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatusturva-oikeus 23 §

¹⁷ Varhaiskasvatusturva-oikeus 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatusturva-oikeus 23 §

varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkastettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁴

LOHJALLA

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle yhteistyössä lapsen huoltajien ja lapsen kanssa. Suunnitelman laatimisen kulmakivenä on vahvuuspedagogiikka. Jokainen lapsi osallistuu oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laatimiseen oman ikänsä ja osaamisensa mahdollistamalla tavalla. Lapsen vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet selvitetään haastattelemalla ja havainnoimalla lasta ryhmän jäsenenä. Lapsen toimintaa dokumentoidaan monipuolisesti ja varhaiskasvatussuunnitelma rakennetaan havaintojen, dokumenttien ja huoltajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Suunnitelmaan kirjataan lapsen vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet, toiminnan tavoitteet ja pedagogiset ratkaisut lapsen oppimisen ja kasvun tukemiseksi yhdessä huoltajien kanssa.

Lapsen kasvua ja oppimista tuetaan tarjoamalla toiminta- ja oppimisympäristö, jossa lapsi voi tutkia, kokeilla, leikkiä ja liikkua. Jokaisen lapsen osalta kirjataan, millaiset pedagogiset ratkaisut tukevat hänen kasvuaan, oppimistaan ja kehittymistään. Lapsen tarvitsema tuki arvioidaan moniammatillisesti ja kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kolmiportaisena (luku 5 kasvun ja oppimisen tuki).

Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö vastaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisesta ja laadusta. Varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen ja dokumentointiin osallistuu koko ryhmän henkilöstö. Varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisessa on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä muut lapsen tuen suunnittelun, järjestämisen ja arvioinnin kannalta tarvittavat asiantuntijat. Pedagogiset toimintatavat ja ratkaisut, joilla tuetaan lapsen kasvua ja kehitystä, suunnitellaan yhdessä ryhmän henkilöstön ja huoltajien kanssa huomioiden asiantuntijalausunnot ja kuntoutussuosituksset. Sovitut toimintatavat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sitouttaen koko henkilöstö toimimaan tavoitteiden mukaisesti.

²⁴ Varhaiskasvatustilaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on jatkuvasti täydentyvä ja muuttuva asiakirja. Lapsen kehittyessä toiminnalle asetetut tavoitteet muuttuvat ja vaihtuvat tilanteen mukaan. Lapsen oppimista ja kehittymistä tukevaa toimintaa dokumentoidaan monilla eri tavoilla, kuten lapsen tuotoksina, henkilöstön kirjauksina havainnoista tai valokuvina ja videoina. Varhaiskasvatuksen opettaja ja lastenhoitajat seuraavat ja arvioivat ryhmänsä lasten varhaiskasvatussuunnitelmia ja huolehtivat niiden päivittämisestä. Ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmat luovat pohjan ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmalle. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään lasten varhaiskasvatussuunnitelmien edellyttämällä tavalla lasten tarpeita vastaavaksi.

Perhepäivähoitaja huolehtii varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta ja käy keskustelut huoltajien kanssa. Päiväkodinjohtaja perhepäivähoidon esimiehenä vastaa suunnitelmien laatimisen toteutumisesta ja laadusta. Jos perhepäivähoidon lapset ovat varahoidossa päiväkotiryhmässä, voidaan varahoitoryhmän varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista osaamista käyttää apuna lasten varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita laadittaessa hyödynnetään monialaisesti yhteistyötahojen ja huoltajien asiantuntijuutta. Lohjalla esimerkiksi täytetään jokaisesta lapsesta neuvolayhteistyölomake "lapsi varhaiskasvatuksessa" vuosittain 3 - 6 -vuotiaalle. Nämä tiedot käydään keskustellen huoltajan kanssa läpi ja lähetetään neuvolaan terveydenhoitajan omien havaintojen ja tutkimusten tueksi. Lomakkeen tietoja ja neuvolan palautetta terveystarkastuksesta hyödynnetään suunniteltaessa toimintaa lapsen tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon myös esimerkiksi eri terapeuttien asiantuntijalausuntoja.

Rakenteeltaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on lomakemuotoinen tiivis kokonaisuus, joka noudattaa valtakunnallisten perusteiden asettamia tavoitteita ja velvoitteita. Lomakkeen täyttämisen tueksi on koottu ohjeistus, joka painottaa toiminnalle asetettujen tavoitteiden kirjaamista ja tavoitteiden toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan ja se säilytetään kaupungin salasanalla suojatussa pilvipalvelussa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan mahdollisesti liitettävä suunnitelma lääkehoidosta perustuu Lohjalla yhteistyössä terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa laadittuun varhaiskasvatuksen lääkehoidon suunnitelmaan, jossa on määritelty myös turvallisen lääkehoidon edellyttämä osaamisen taso.

Varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Varhaiskasvatuslaki mahdollistaa kuitenkin varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömän tiedon siirtämisen salassapidon estämättä. Tiedonsiirron käytänteistä tarkemmin kohdassa 2.3.

Lapsen ja ryhmän varhaiskasvatuksen asiakirjat, niihin liittyvät ohjeet ja muut suunnitelmat löytyvät Lohjan kaupungin peda.net -sivustolta. Kyseiseltä sivustolta löytyy myös arkistointiohje kyseisille suunnitelmille.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatukseen ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁵, tasa-arvolaki³⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴¹. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia⁴²,

²⁸ Varhaiskasvatustalaki 5 § 2 momentti

²⁹ Varhaiskasvatustalaki 52 §

³⁰ Varhaiskasvatustalaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³² Hallintolaki (434/2003)

³³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁴⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴⁴ ja terveydenhuoltolakia⁴⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

⁴³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁵.

⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

LOHJALLA

Lohjan kaupungin organisaatiossa varhaiskasvatus sijoittuu Hyvinvoinnin-toimialalle Lasten, nuorten ja perheiden palvelualueelle, Alle kouluikäisten ja heidän perheidensä peruspalvelut - yksikköön. Saumaton yhteistyö Elinvoima-toimialan kanssa on oleellista lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Elinvoima-toimiala tuottaa varhaiskasvatuksen tueksi mm. hallintopalveluita, tilojen palveluja ja henkilöstöhallinnon palveluita.

Lohjalla varhaiskasvatus on jaettu alueellisesti Anttilan, Harjun, Järnefeltin, Mäntynummen, Nummen ja Pusulan ja ruotsinkielisen Källhagenin alueeseen yläkoulujen aluejaon mukaisesti. Alueet tekevät yhteistyötä toisten varhaiskasvatussyksiköiden lisäksi esiopetuksen, perusopetuksen, terveydenhuollon, sosiaalihuollon, nuorisotoimen ja muiden toimijoiden kanssa, kolmatta sektoria unohtamatta, kehittämällä alueen toimintaa. Lohja on kaksikielinen kunta. Ruotsinkielistä varhaiskasvatusta tarjotaan daghemmet Labanissa ja daghemmet Petterissä koko kaupungin laajuudella. Yksityiset toimijat sijoittuvat eri alueille ja heidän asiakkaansa tulevat eri puolilta kaupunkia. Yksityiset toimijat tekevät yhteistyötä sijaitsemallaan alueella sekä tarvittaessa myös muun esi- ja perusopetuksen kanssa.

Varhaiskasvatuksen ydintehtävä on lasten ja perheiden hyvinvoinnin lisääminen tarjoamalla laadukkaita, monimuotoisia ja perheiden tarpeisiin vastaavia varhaiskasvatustalouksia. Lohjan kaupungin tavoitteiden mukaisesti varhaiskasvatus toimii avoimesti, asukaslähtöisesti hyvinvointia edistäen.

Päiväkotien ryhmissä suhdelukuna noudatetaan 1:7 (yksi kasvattaja:seitsemän lasta) yli kolmevuotiaiden lasten ryhmissä. Lasten ollessa varhaiskasvatuksessa alle 5 h päivässä on suhdeluku yli kolmevuotiailla 1:13. Esiopetuksen lisäksi annettavassa varhaiskasvatuksessa noudatetaan samoja suhdelukuja ja esiopetusajan tunnit lasketaan mukaan päivän pituuteen.

Lapselle järjestetään tarvittava tuki ensisijaisesti omassa päiväkodissaan tai perhepäivähoidossa monialaista asiantuntijuutta hyödyntäen (luku 5 lapsen kehityksen ja oppimisen tuki).

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁶. Varhaiskasvatustalouksien ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja.

⁵⁶ Varhaiskasvatustalouksien 1 §

Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarusuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶³.

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustalon tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁶

LOHJALLA

Lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen äitiys- ja vanhempainvapaan jälkeen oppivelvollisuuden alkuun asti. Jokaisella lapsella on oikeus 20 tunnin varhaiskasvatukseen viikossa. Lapsen tarvitseman tuen tai perhetilanteen vuoksi voi laajuus olla yli 20 tuntia. Huoltajan/huoltajien ollessa työssä tai opiskelemassa jokaiselle lapselle tarjotaan perheen tarpeen mukainen varhaiskasvatus. Lohjan kaupunki järjestää varhaiskasvatusta noin 2 000 lapselle.

Kunnallisen varhaiskasvatuksen lisäksi Lohjalla toimii yksityisiä päiväkoteja, ryhmäperhepäiväkoti ja perhepäivähoitajia. Yksityinen varhaiskasvatus on yritysten, yhteisöjen tai järjestöjen tuottamaa, kunnan valvomaa ja varhaiskasvatustalon säätelemää toimintaa. Lapsen huoltajat voivat hakea palveluun kaupungin tulosidonnaista palveluseteliä tai Kelasta yksityisen hoidon tukea.

⁶⁴ Varhaiskasvatustalaki 38 §

⁶⁵ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁶ Varhaiskasvatustalaki 13 §

Varhaiserityiskasvatuksesta Lohjalla huolehtivat laaja-alaiset varhaiskasvatuksen erityisopettajat yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa. Yhden laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan työ on kohdennettu maahanmuuttajataustaisten lasten tukemiseen. Lohjalla toteutetaan inklusiivista varhaiskasvatusta. Lasten kasvua ja oppimista tuetaan henkilökohtaisilla varhaiskasvatussuunnitelmiin kirjatulla pedagogisilla ja kuntoutuksellisilla toimintatavoilla. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja tarvittaessa erityisavustajan osaamista ja tukea hyödynnetään lapsen tukea suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa.

Varhaiskasvatuksen toimintamuotoina tarjotaan:

- varhaiskasvatusta suomen- ja ruotsinkielisenä
- esiopetusta suomen- ja ruotsinkielisenä
- ilta-, yö-, ja viikonloppuhoitoa
- perhepäivähoitoa suomen- ja ruotsinkielisenä
- avointa varhaiskasvatustoimintaa
 - kerhotoiminta, leikkipuistotoiminta, avoimet päiväkodit

Päiväkodissa toimii yleensä useita ryhmiä saman katon alla. Ryhmällä on omat tilat, mutta yhteistyö muiden ryhmien, ryhmätilojen ja ryhmien henkilöstön ja lasten välillä on tärkeää. Päiväkotiryhmässä lapset toimivat pienryhmissä, jotka muodostetaan joustavasti lasten ja lapsiryhmän tarpeisiin mukautuvana ottaen huomioon muun muassa lasten ikä, kasvun, oppimisen ja tuen tarpeet, sosiaaliset suhteet ja päiväkodin tilat. Ulkotiloja hyödynnetään pienryhmittämisessä ja ulkoilut järjestetään porrastetusti. Siirtymävaiheet hoidetaan porrastetusti välttämättä turhaa odottamista. Varhaiskasvatuslaki määrittelee henkilöstön koulutuksen ja määrän suhteessa lasten määrään. Päiväkodissa työskentelee varhaiskasvatuksen opettajia, varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, ryhmäavustajia ja erityisavustajia sekä laaja-alaisia varhaiskasvatuksen erityisopettajia. Henkilöstön vastuut, työnjako ja työvuorot suunnitellaan pedagogisesti yksikön tarpeita vastaavaksi. Varhaiskasvatuksen opettajien työaika sijoitetaan mahdollisuuksien mukaan keskelle toimintapäivää, jolloin lapsia on eniten läsnä ja se on pedagogisesti tarkoituksenmukaista.

Perhepäivähoitoa järjestetään hoitajan omassa kodissa. Perhepäivähoitajalla on hoidossaan samanaikaisesti enintään neljä alle kouluikäistä lasta ja yksi osapäiväinen esiopetusikäinen lapsi, mukaan lukien hänen omat alle kouluikäiset lapsensa. Perhepäivähoito on kodinomaista, pienessä ryhmässä tapahtuvaa varhaiskasvatusta. Perhepäivähoitajat laativat toimintasuunnitelman toimintavuodeksi ja he laativat jokaiselle lapselle varhaiskasvatussuunnitelman yhteistyössä

huoltajien kanssa. Kunnallisen perhepäivähoidon varahoito toteutetaan pääsääntöisesti lähipäiväkodissa, varahoitopaikaksi sovitussa ryhmässä. Perhepäivähoitaja tekee yhteistyötä varahoitoryhmän henkilökunnan kanssa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia yhteistyössä varahoitoryhmän opettajan kanssa.

Vuorohoidolla tarkoitetaan arkiamuisin ja -iltais, viikonloppuisin tai ympärivuorokautisesti järjestettävää hoitoa. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia suunnitelmallisen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle. Lapselle pyritään rakentamaan säännöllinen päivärytmi vaihtelevista hoitoajoista huolimatta. Vuorohoitoa tarjotaan vain lapsille, joiden kaikki samassa taloudessa asuvat huoltajat ovat vuorotyössä.

Avointa varhaiskasvatusta Lohjalla tarjoavat Pihlajat -kerho, leikkipuistotoiminta Postikadun leikkipuistossa sekä avoimet päiväkodit. Avoimessa päiväkodissa lapset käyvät yhdessä huoltajan tai muun aikuisen kanssa ja siellä työskentelee varhaiskasvatuksen opettaja ja varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. Kerhoon lapset jäävät ilman huoltajia ja myös leikkipuisto tarjoaa huoltajille mahdollisuuden jättää lapsi lyhyeksi ajaksi hoitoon pientä korvausta vastaan.

Avoimessa varhaiskasvatuksessa lapset saavat mielekästä toimintaa ja kavereita sekä huoltajat vertaistukea. Avoimen päiväkodin toiminta on varhaiskasvatussuunnitelman mukaista suunnitelmallista toimintaa. Avoimissa varhaiskasvatusyksiköissä laaditaan toimintasuunnitelma, joka toimii myös arvioinnin ja toiminnan kehittämisen pohjana.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Sen järjestämistä ja toteuttamista säätelevät perusopetusta koskevat lait ja asetukset, varhaiskasvatustilaki, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma. Lohjan kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmassa kuvataan tarkemmin esiopetuksen toteuttamisen periaatteet. Lapsella on oikeus saada maksutonta esiopetusta 4h/päivä oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Esiopetus järjestetään osana varhaiskasvatuspalveluita päiväkodeissa tai koulujen tiloissa. Luontoesiopetusta Lohjalla tarjotaan Perttilässä.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten ja perheiden hyvinvointia ennaltaehkäisevästi tekemällä tiiviisti yhteistyötä huoltajien ja alueen muiden toimijoiden kanssa. Varhaiskasvatus on osa lasten ja perheiden arkea, jolloin se tarjoaa mahdollisuuden monialaisten palveluiden jalkauttamiseksi lapsen ja perheen arkeen.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁸

LOHJALLA

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁶⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

Lohjan kaupungin organisaatorakenne tukee yhtenäisen oppimispolun rakentumista varhaiskasvatuksesta aina toisen asteen opintoihin saakka. Varhaiskasvatus, perusopetus ja lukio kuuluvat samaan Lasten, nuorten ja perheiden palvelualueeseen. Varhaiskasvatuksen ja opetuksen järjestämistä koskevista asioista päätetään Lasten, nuorten ja perheiden lautakunnassa. Kaupungin uusi strategia ohjaa alueellisen mallin kehittämiseen, jossa eri toimijoiden välisessä yhteistyössä tuetaan lapsiperheiden hyvinvointia. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen esimiehet tekevät yhteistyötä yhtenäisen toimintakulttuurin ja sujuvan tiedonsiirron kehittämiseksi.

Lohjan kaupungissa on haluttu luoda yhtenäiset käytänteet varhaiskasvatuksen aloitukseen. Lohjalla on laadittu Aloituksen askeleet -ohjeistus, joka opastaa henkilöstöä varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen ja perheen vastaanottamiseen. Tutustumiskäytänteistä sovitaan perheen kanssa perhekohtaisesti. Kasvatusyhteistyön lähtökohtana on lapsen ja hänen huoltajiensa arvostaminen sekä avoin, tasavertainen ja luottamuksellinen suhde. Lohjalla kotona pidettävää aloituskeskustelua tarjotaan ainakin päiväkodissa aloittaville alle 3-vuotiaille. Aloituskeskustelussa vanhemmat kertovat lapsestaan, ajatuksistaan ja toiveistaan varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyen. Jos perheen kieli- ja kulttuuritausta on eri kuin suomi, lapsen suomen kielen oppimisen tukemiseksi tehdään suunnitelma *Suomen kielen tukeminen kaksi ja monikielisellä lapsella* -lomakkeelle. Vuorovaikutuksessa näkyy kunnioitus huoltajien tuntemukseen lapsestaan sekä henkilöstön ammatillinen tieto ja osaaminen.

Varhaiskasvatuskeskustelut ovat tärkeässä roolissa yhteisten käytäntöjen luomisessa ja lapselle tärkeiden asioiden jakamisessa. Varhaiskasvatuksen aloituksesta kahden kuukauden sisällä käydään varhaiskasvatuskeskustelu huoltajien kanssa. Päivittäinen kuulumisten vaihto, viestit ja erilaiset tiedotteet ovat tärkeitä vuorovaikutuksen välineitä kodin ja varhaiskasvatuksen henkilöstön välillä. Peda.net -sivusto on aktiivisessa käytössä Lohjalla viestinnän välineenä kodin ja päiväkodin yhteistyössä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta kerrotaan tarkemmin luvussa 1.3.

Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai lapsen siirtyessä toiseen varhaiskasvatuksen yksikköön huolehditaan tiedonsiirrosta. Uuteen varhaiskasvatusyksikköön kerrotaan lapsen kasvua ja kehitystä tukeneista pedagogisista toimintatavoista sekä toimintakulttuurista, josta lapsi siirtyy. Tiedonsiirto tapahtuu lähtökohtaisesti aina vanhempien kanssa yhteistyössä. Varhaiskasvatuksen henkilökuntaa sitoo velvoite siirtää lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta oleellisia asioita myös ilman huoltajien hyväksyntää. Varhaiskasvatuksen järjestäjillä on oikeus myös saada tarvittavia tietoja lapsesta muilta toimijoilta, kuten terveys- ja sosiaalipalveluista.

Jos lapsi siirtyy toiseen varhaiskasvatuksen yksikköön Lohjan kaupungin sisällä, varhaiskasvatussuunnitelma siirtyy lapsen mukana. Lapsen siirtyessä toiseen kuntaan, alkuperäinen suunnitelma tulostetaan ja arkistoidaan lähettävään varhaiskasvatusyksikköön ja kopio suunnitelmasta siirretään uuteen varhaiskasvatusyksikköön. Lapsen siirtyessä esiopetukseen, varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan lähettävään päiväkotiin ja pedagogiset, esiopetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot siirretään esiopetukseen siirtolomakkeella, jonka vanhemmat allekirjoittavat. Muiden kuin varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta välttämättömien asioiden siirtämisestä sovitaan huoltajien kanssa erikseen. Lapsen tiedon siirrosta vastaa lähettävä taho.

Lasten siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen sisällä sekä varhaiskasvatuksesta kouluun suunnitellaan ja toteutetaan niin, että jokaisen lapsen oppimispolusta muodostuu sujuva ja tasa-arvoinen jatkumo turhia siirtymiä välttäten.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁹, varhaiskasvatuslain⁷⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja

⁶⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷²

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷³. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

⁷² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

LOHJALLA

Lohjan Hyvinvointitoimialan painopistealueet ovat asukaslähtöisyys ja asukkaiden osallisuus, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy. Näihin pohjautuen varhaiskasvatukseen on nostettu painopisteeksi osallisuus, hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta liikunta-, ruokailu- ja unipedagogiikka sekä kestävä elämäntapa. Syrjäytymisen ehkäisy näkyy varhaiskasvatuksessa tunnetaitojen harjoittelun tärkeytenä ja kiusaamisen ehkäisynä ja puuttumisena. Syrjäytymisen ehkäisyssä tärkeässä roolissa on myös alueellisen monialaisen yhteistyön kehittäminen monialaisesti.

Lisäksi Lohjalla on lapsen oikeudet varhaiskasvatuksen arvoperustana. Lohja on ollut mukana Unicefin Lapsiystävällinen kunta -ohjelmassa vuodesta 2016 ja sai Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen tammikuussa 2018. Tavoitteena on lisätä lasten oikeuksien tuntemista ja toteutumista sekä lasten osallisuutta arjessa ja päätöksenteossa.

Luonto ja kestävä kehitys näkyvät Lohjan kaupungin varhaiskasvatuksessa arjessa. Luonnossa opitaan kulkemaan ja sitä arvostetaan. Lapsille opetetaan vastuullista toimimista ja sen kautta lapset ymmärtävät, että voivat itse vaikuttaa omaan ympäristöönsä. Ympäristö pidetään siistinä ja roskaa kierrätetään. Tiloista ja tavaroista huolehtiminen, veden käyttöön huomion kiinnittäminen ja ruokahävikin minimointi ovat esimerkkejä asioista, joiden kautta lapsen ymmärrys kestävän kehityksen teemoihin kasvaa.

Lohja on aktiivisesti mukana valtakunnallisessa Ilo kasvaa liikkuen -ohjelmassa. Jokaisessa yksikössä on oma liikuntavastaava, joka huolehtii, että päiväkodissa lapsia liikutaan ja vältetään pitkäaikaista istumista valtakunnallisten liikuntasuosittelun mukaisesti. Lohjalainen varhaiskasvatus perustuu lasten omaan aktiivisuuteen, mahdollisuuteen tutkia ja oivaltaa ja se pyrkii lisäämään lasten fyysistä aktiivisuutta. Ekologinen, turvallinen ja liikunnallinen elämäntapa tukee lasten hyvinvointia ja luo pohjaa terveellisille elämäntavoille aikuisuudessa.

Varhaiskasvatusyksiköiden henkilöstö käy vuosittain keskustelua arvoista ja miten arvot näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa. Yksiköt kirjaavat toimintasuunnitelmiin toimintamallit lasten mielipiteiden kuulemiseksi ja lasten osallistamiseksi toiminnan suunnitteluun. Yksikkötasolla tulee konkretisoida, miten arvoperusta tehdään näkyväksi lapsille, huoltajille ja yhteistyötahoille.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuseräikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen

kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷⁴.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua,

jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinna ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse

ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

LOHJALLA

Arjen tilanteet, suunnitellut toiminnot ja lapsen aloitteista lähtevät keskustelut ja toiminnot nähdään kokonaisvaltaisina oppimisen hetkinä. Henkilöstön tärkeä tehtävä on auttaa lapsia huomaamaan asioita ympärillään, oppimaan ja havaitsemaan omaa oppimistaan. Tavoitteena on yhteistoiminnallinen oppiminen, osallisuus ja oppimaan oppimisen taitojen edistyminen.

Henkilöstöllä tulee olla tilanneherkkyyttä sekä vuorovaikutuksessa että moninaisuuden kohtaamisessa. Henkilöstö on lapsille mallina omalla toiminnallaan ja henkilöstön tulee tiedostaa sanattomat viestit vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee ohjata lasta toimimaan erilaisissa tilanteissa ja sosiaalisissa suhteissa. Vuorovaikutuksessa on keskeistä herkkyyttä, aitous sekä halu ja kyky toimia moninaisten perheiden kanssa. Vuorovaikutuksessa pyritään ymmärtämään toisen näkökulmaa kohtaamisissa läsnäololla ja aidolla kuulemisella.

Tieto- ja viestintäteknologiaa (tvt) on edistetty suunnitelmallisesti varhaiskasvatuksessa. Lohjan kaupungin varhaiskasvatuksen ja yleissivistävän opetuksen tieto- ja viestintäteknikan kehittämissuunnitelma ja suunnitelman perusteella tehdyt Tvt-taitotasotavoitteet ohjaavat

varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologiakasvatusta. Lapsiryhmissä on välineitä, ohjelmia ja koulutusta tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseksi lapsen oppimiseen. Välineillä tarjotaan lapsille mahdollisuuksia tutustua esimerkiksi oppimispeleihin, valo- ja videokuvauksen kautta dokumentointiin sekä medialeikkiin. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monilukutaitoa ja sen mahdollistuminen varhaiskasvatuksessa luo tasa-arvoisuutta lasten kasvuun ja opintopolkuun.

Varhaiskasvatusikäisten lasten monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen kehittämisessä hyödynnetään lasten mielenkiinnon kohteita ja lähiympäristöä sekä yhteistyökumppaneita, esimerkiksi kirjastoa ja kulttuuripalveluita.

Peruslukutaidon edistämisestä ja kirjastoyhteistyötä tarkemmin kappaleessa 4.5.

Laaja-alaisen osaamisen kuntakohtaiset ja yksikkökohtaiset painotukset kirjataan vuosittain yksikön toimintasuunnitelmaan. Laaja-alaisen osaamisen toteutumista arvioidaan ja kehitetään yksiköiden toimintasuunnitelman arvioinnin yhteydessä. Päiväkodinjohtaja pitää yksiköissä yllä jatkuvaa pedagogista keskustelua, mikä takaa laaja-alaisen osaamisen toteutumisen ja kehittymisen jatkuvan arvioinnin kautta.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiselle ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁵

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁶ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁷. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja

⁷⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁷ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷⁸. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

LOHJALLA

⁷⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumisesta, toimintakulttuurin rakentumisesta ja kehittämistyöstä Lohjalla vastaa palvelupäällikkö yhdessä johtotiimin, erityisasiantuntijoiden ja päiväkodinjohtajien kanssa. Kehittämistyössä on mukana varhaiskasvatuksen erityisopettajia, opettajia ja lastenhoitajia erilaisissa ryhmissä muuttuvien kehittämiskohteiden parissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria johdetaan käymällä keskustelua arvoista, painopisteistä ja tavoitteista. Tavoitteet kulkeutuvat päiväkodinjohtajien kautta alueille ja varhaiskasvatussyksiköihin. Päiväkodinjohtaja vastaa yksiköidensä toimintakulttuurista ja mahdollistaa työyhteisölle aikaa keskustelulle esimerkiksi yhteisissä suunnitteluilloissa ja erilaisissa tiimipalaverissa. Toimintakulttuuria määrittelevät arvot, asenteet ja pedagogiset toimintatavat konkretisoituvat henkilöstön keskuudessa ryhmävarhaiskasvatussuunnitelmissa ja arjen toiminnoissa.

Toimintakulttuurin kehittämisessä on mukana koko henkilöstö. Henkilöstö tiedostaa, arvioi ja kehittää henkilökohtaisia arvojaan ja asenteitaan osana työyhteisön kehitysprosessia. Samalla henkilöstö sitoutuu työssään lohjalaisiin arvoihin ja eettisiin periaatteisiin. Henkilöstö ylläpitää ammatillista tietoisuuttaan refleктоimalla omaa työtään tiimissä ja työyhteisössä. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisestä ja arvioinnista vastaa yksikkötasolla päiväkodinjohtaja ja tiimitasolla varhaiskasvatuksen opettaja. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tarvittaessa ryhmän tukena toimintakulttuurin kehittämisessä kasvua ja oppimista tukevaksi. Viestit alueilta ja yksiköistä kulkeutuvat päiväkodinjohtajien mukana palvelupäällikölle.

Varhaiskasvatus, perusopetus, terveydenhuolto ja sosiaalitoimi tekevät yhteistyötä sujuvan ja perheitä palvelevan yhteistyön ja toimintakulttuurin kehittämiseksi alueellisesti.

Lohjalla varhaiskasvatuksessa jokaisessa yksikössä on turvallisuussuunnitelma, joka päivitetään vuosittain. Turvallisuusasiat käydään henkilöstön kanssa läpi säännöllisesti vuosittain. Varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on kuntatasoinen, mutta yksiköt voivat täydentää siihen omia sovittuja toimintatapojaan. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan asetetut tavoitteet aikuisten toimintatavoille turvallisen toimintakulttuurin ja hyvä vuorovaikutuksen luomiseen. Vuorovaikutus lasten kanssa on myönteistä, välittävää, kannustavaa ja hellää. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kohdatuksi aidosti ja sensitiivisesti, ja hänellä on oikeus turvalliseen tunneilmapiiriin.

Lasten aloitteita havainnoidaan ja kuunnellaan ja niihin vastataan lasten osallisuutta ja toimijuutta tukevalla tavalla. Kun lapsen aloitteisiin vastataan, hän oppii että hän aktiivisella osallistumisella

pystyy vaikuttamaan asioihin. Tunneilmapiiriin vaikuttaa henkilöstön keskeinen, lasten keskeinen ja lasten ja henkilöstön välinen vuorovaikutus. Henkilöstö ohjaa ja tukee lasta tunteiden ilmaisussa sanoittamalla tunteita, käymällä läpi tilanteita ja opettaen oikeanlaisia tunteiden ilmaisutapoja. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa ammatillinen vuorovaikutus rakentuu luottamukseen, arvostukseen ja kunnioitukseen. Henkilöstö tukee lapsen itsesäätelytaitoja ja sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja esimerkiksi tukemalla leikki-tilanteita, opettamalla tunnetaitoja ja kannustamalla positiivisesti. Lapsen yksilöllisyys huomioidaan niin, että lapsi oppii tunnistamaan ja löytämään omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeää olla tietoinen omista sukupuoleen, kulttuuriin ja katsomuksiin liittyvistä ennakkokäsityksistään ja pohtia niiden vaikutusta lasten ja perheiden kohtaamiseen. Sukupuoli-, kulttuuri- ja katsomussensitiivinen kasvattaja viestittää lapsille, että kaikki ihmiset hyväksytään sellaisina kuin he ovat. Henkilöstö on vastuu suvaitsevan ilmapiirin luomisessa. Ryhmässä toimiessaan henkilöstö peilaa oman toimintansa vaikutuksia lapsiin ja toisiin aikuisiin. Arjen tilanteita sanoitetaan, onnistumisista iloitaan ja koetuista epäonnistumisista opitaan. Ponnistelujen kautta saavutetusta oppimisesta riemuitaan.

Osaamista ja hyviä käytänteitä jaetaan muun muassa alueellisissa tapaamisissa ja alle kouluikäisten palveluiden kesämessuilla. Kesämessut ovat varhaiskasvatuksen koulutuspäivistä muovautunut koulutuksen ja oman osaamisen jakamisen paikka. Henkilöstö arvioi omaa toimintaansa säännöllisesti tiimipalavereissa ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman avulla. Arvioinnissa nostetaan esille onnistumiset ja kehittämiskohteet ja pohditaan yhdessä, miten toimintaa kehitetään lasten tarpeita palveleviksi. Tiimit jakavat oivalluksiaan toisten tiimien kanssa, jolloin henkilöstö oppii myös toinen toisiltaan. Henkilöstö hyödyntää erilaista osaamista ja omia vahvuuksiaan varhaiskasvatustyössä ja sen kehittämisessä.

Henkilöstö tukee osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia ohjaamalla lasta arjen tilanteissa. Lohjalla toimitaan seuraavien osallistavien työtapojen mukaan:

- lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun ja tekemiseen sekä toiminnan arviointiin ja kehittämiseen esimerkiksi hyödyntämällä pedagogisen dokumentoinnin kautta saatua tietoa
- lapset otetaan mukaan oppimisympäristön suunnitteluun ja muokkaamiseen esimerkiksi tuokioiden suunnitteluissa tai leluhankinnoissa
- kiusaamista ehkäistään yhdessä lasten kanssa esimerkiksi luomalla yhdessä ryhmän säännöt, opettamalla tunnetaitoja ja tukemalla lasten ystävyys-suhteita

- ryhmän turvallisuutta vahvistetaan yhdessä lasten kanssa esimerkiksi keskustelemalla säännöistä ja niiden tarkoituksesta turvallisuusnäkökulmasta
- pienryhmätoiminnalla mahdollistetaan lasten paremmat vaikutusmahdollisuudet
- lapsille annetaan mahdollisuus itse vaikuttaa oppimisympäristöihin ja leikkeihin siten, että välineet ja lelut ovat lasten saatavilla
- suunnitellusta toiminnasta joustetaan lapsiryhmän tarpeiden mukaan

Henkilöstö rakentaa ja ylläpitää ilmapiiriä, joka perustuu erilaisten kulttuurien, uskontojen ja katsomusten arvostamiselle. Henkilöstö mallintaa kieltä sanoittamalla asioita ja toimintaa varhaiskasvatuksen arjessa. Perheen kieleen, kulttuuriin ja uskontoon liittyvistä asioista keskustellaan huoltajien kanssa. Vähemmistökulttuuria edustavan perheen kanssa pohditaan yhdessä, miten lapsen kieltä ja kulttuuria voidaan tuoda esille varhaiskasvatuksen arjessa. Huoltajia rohkaistaan osallistumaan varhaiskasvatuksen arkeen esimerkiksi esittelemällä omaa kulttuuriaan. Yksikön toimintasuunnitelmassa ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan, miten ryhmässä esiintyvät eri kielet ja kulttuurit sekä uskontotaustat tehdään näkyväksi yhdessä suomalaisen kulttuurin kanssa. Suunnitelmissa kuvataan myös, miten kaksi- tai monikielisten lasten kielen oppimista tuetaan.

Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen on varhaiskasvatuksen ydintehtävä. Lapsen varhaiskasvatuspäivä rakennetaan lapsen yksilölliset tarpeet huomioiden yhteistyössä perheiden kanssa. Huoltajien ja lapsen toiveita ja tarpeita kuullaan ja otetaan huomioon lapsen hyvinvointia koskevilla asioilla (esim. ruokailu, ulkoilu, vaatetus ja lepo).

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksen mukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

⁷⁹ Varhaiskasvatulaki 10 §

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

LOHJALLA

Varhaiskasvatuksessa luodaan oppimisympäristöt siten, että ne tukevat lasten omaa aktiivisuutta ja luovuutta ilmaista itseään. Uusia tiloja suunniteltaessa varhaiskasvatus, peruskoulu ja muut palvelut kuten neuvola, nuoriso- ja kulttuuripalvelut pyritään saamaan fyysisesti lähekkäin. Eri toimijoiden fyysinen läheisyys parantaa yhteistyötä ja lapsen ja perheen asiakaslähtöistä palvelemista. Oppimisympäristöä laajennetaan lähiympäristöön, ympäröivään luontoon ja kulttuuripalveluihin. Kirjasto, lähiliikunta-alueet, puistot, luonto ja kulttuurihistorialliset rakennukset kuuluvat Lohjalaiseen oppimisympäristöön. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään varhaiskasvatuksessa luovan ilmaisun välineenä.

Oppimisympäristöt rakennetaan niin, että leikki, liikkuminen ja luovuus mahdollistuvat ja tarvittavat välineet ovat lasten saatavilla. Toimintavälineillä on selkeät ja kuvitetut paikat, jotka auttavat lasta suunnitelmaan omaa toimintaansa sekä pitämään huolta ympäristöstään. Kaikkia tiloja käytetään monipuolisesti ja ne muuntuvat joustavasti. Pienryhmät vaihtelevat ulkoilu- ja sisälläoloaikoja niin, että toiminta mahdollistuu rauhallisessa ympäristössä. Kun osa lapsista on sisällä ja osa ulkona, on tilaa liikkua eikä melutaso nouse korkeaksi. Henkilöstö innostaa leikkiin, kannustaa, mahdollistaa ja rikastuttaa. Leikissä henkilöstö antaa lapselle kannustavaa palautetta, jolla tuetaan lapsen myönteisen itsetunnon ja minäkuvan kehitystä.

Oppimisympäristöjä kehitettäessä ja arvioitaessa otetaan huomioon fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö. Yksikkökohtaiseen toimintasuunnitelmaan ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lasten osallistuminen oppimisympäristön kehittämiseen ja muokkaamiseen.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁸⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸².

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸³

⁸² Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁸³ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

LOHJALLA

Yhteistyö huoltajien kanssa alkaa varhaiskasvatukseen siirryttäessä. Huoltajien tuodessa ja hakiessa lastaan heidän kanssa keskustellaan päivittäisistä asioista ja oleelliset lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan vaikuttavat asiat dokumentoidaan. Laajemmin lasta koskevia asioita käydään läpi varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisen yhteydessä. Yhteistyö perustuu luottamukseen, kunnioitukseen, aktiiviseen kuulemiseen ja perheiden erilaisten tilanteiden huomioimiseen. Yksikössä huolehditaan, että kaikilla lapsilla ja huoltajilla on mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Yhteistyötä tehdään yhteisöllisesti ja yksilöllisesti (tarkemmin kappaleessa 5).

Varhaiskasvatuksen moniammatillinen ryhmä toimii lasten hyvinvoinnin tukena huomioiden yhteisölliset ja yksilölliset tarpeet. Lohjalla Ryhmän tavoite on edistää varhaiskasvatuksen yhteisöllistä hyvinvointia ja tukea yksilöllistä hyvinvointia. Palvelutarpeen arviointi tehdään monialaisessa yhteistyössä perheen ollessa keskeisin toimija ja tukea tarjotaan välittömästi ja sen laajuisena, kuin tuen tarve edellyttää. (luku 5 kasvun ja oppimisen tuki).

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä esi- ja perusopetuksen kanssa pedagogisen jatkumon turvaamiseksi. Johtamisella ja eri toimijoiden yhteistyöllä varmistetaan yhteisöllisyyden toteutuminen ja yhteisen toimintakulttuurin kehittäminen osana yhtenäistä oppimisen polkua varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Eri toimijoiden välistä asukaslähtöistä lapsiperhetyötä tehdään alueellisesti ja koko kaupungin tasolla. Yhteistyötä tehdään perusopetuksen lisäksi terveydenhuollon, sosiaalitoimen, seurakuntien, musiikkiopiston, liikuntakeskuksen, kirjaston, järjestöjen ja alueella toimivien oppilaitosten kanssa lapsiperheiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Kuntien välinen yhteistyö on oleellista varhaiskasvatuksen kehittämisessä.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan

pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

LOHJALLA

Viitekehys varhaiskasvatustoiminnalle muodostuu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisesti varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen asioiden kokonaisuudesta. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita konkretisoidaan yksikkökohtaiseen ja ryhmäkohtaiseen suunnitelmaan. Suunnitelmien ja toiminnan toteutumista arvioidaan ja suunnitelmiin tehdään tarvittavia muutoksia. Arvioinnista tarkemmin luvussa 7.

Toiminnan suunnittelun lähtökohtana on lapsi/lapsiryhmän vahvuudet ja mielenkiinnon kohteet, jolloin toiminta on lapsille merkityksellistä ja oppimaan innostavaa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevia tietoja käytetään hyväksi toiminnan suunnittelussa. Lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa otetaan huomioon myös huoltajien tärkeäksi kokemia asioista ja hyödynnetään vanhempien osaamista tutkittavien aihepiirien käsittelyssä. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa pedagogisesti suunnitellun toiminnan toteuttamisesta yhdessä tiimin kanssa.

Pedagogisen toiminnan perustana on yhdessä tekeminen ja kokeminen, jossa henkilöstö ja lapset toteuttavat yhdessä leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriin perustuvaa monipuolista toimintaa.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

LOHJALLA

Pedagogisen dokumentoinnin avulla tehdään näkyväksi lasten ajatuksia, kiinnostuksen kohteita ja oppimista. Dokumentoinnin avulla vahvistetaan lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Dokumentoinnissa havaintoja ja aineistoa kerätään monipuolisin keinoin ja niihin voidaan palata ja tehdä näkyväksi arjen tilanteita sekä lapsille että huoltajille. Esimerkiksi lasten ideoita voidaan kerätä seinälle näkyviin ja palata niihin uudelleen, pohtien, mitä niistä voitaisiin toteuttaa seuraavaksi. Kun dokumentoidaan prosessi esimerkiksi projektista, jota lasten kanssa on tutkittu ja työstyetty, pystyvät lapset seuraamaan omaa ja ryhmänsä toimintaa ja oppimista. Dokumentointi auttaa myös henkilöstöä oman työn arvioinnissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tärkeä osa dokumentointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä dokumentoidaan esimerkiksi lapsen kasvunkansioon lapsen töinä, haastatteluina ja valokuvina. Lohjalla on laajasti käytössä sähköinen kasvun kansio Peda.net -sivustolla, jolloin vanhemmat pääsevät katsomaan kasvunkansion sisältöä yhdessä lasten kanssa vaikka kotoa käsin. Varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintävälineet mahdollistavat kuvaamisen ja videoinnin. Pedagogiset dokumentit todentavat lapsen kasvua ja kehitystä ja ovat merkittävässä asemassa esimerkiksi lapsen siirtymävaiheessa varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

LOHJALLA

Erilaisia materiaaleja ja työtapoja käytettäessä monipuolisesti varmistetaan, että kaikki lapset saavat mahdollisuuden oppia asioita itselleen luontevimmalla tavalla. Rakennettujen tilojen lisäksi lähellä oleva luonto mahdollistaa monipuoliset oppimismahdollisuudet ja työtavat. Lapsille annetaan aikaa ja tilaa tutkia, kokeilla ja oivaltaa asioita monin eri tavoin ja aistein. Erilaiset työskentelytavat, materiaalit ja aistien käyttö tukee lasten oppimista ja asioiden yhdistämistä uusiin tilanteisiin. Lasten päivään kuuluvat erilaiset tilat, tilanteet ja toiminnot. Ulkona ja sisällä vaihtelevat liikkuminen ja tekeminen.

Leikki ja liikunta ovat tärkeitä oppimisen välineitä Lohjalla. Leikille ja liikunnalle järjestetään tilaa ja aikaa arjen toimintoihin ja ympäristöön. Oppimistilanteissa hyödynnetään leikkiä ja liikuntaa. Lasten fyysinen aktiivisuus arjessa on tärkeää hyvinvoinnin ja oppimisen näkökulmasta. Valtakunnallinen Ilo kasvaa liikkuen -ohjelma on työkalu liikunnallisen toimintaympäristön sekä toimintatavan luomiseen.

Varhaiskasvatuksessa työskentelyssä lasten kanssa käytetään paljon eri materiaaleja. Materiaalit vaihtelevat leluista, kirjoista, askarteluvälineistä, luontoon ja tv-t-välineisiin ja muuhun ympäristöön. Lapset tutkivat ja tekevät käsillään ja koko kehollaan. He kokevat eri muotoja, tunteita, ääniä ja tuoksua. Lelut, kirjat ja liikuntavälineet ovat hyväkuntoisia ja helposti lasten saatavilla. Tv-t-välineitä on jokaisessa päiväkodissa mm. Ipadejä, joilla lapset voivat kuvata, videoida ja tehdä erilaisia oppimistehtäviä ja erilaisia näyttöjä, joilla tuotoksia ja tuloksia voidaan katsella yhdessä.

Varhaiskasvatuksessa käytetään tunteiden harjoitteluun Suomen mielenterveysseuran Lapsen mieli -kirjaa, Askeleittain-aineistoa, Papilio-menetelmää sekä muita yksiköissä hyväksi koettuja työkaluja. Muita käytössä olevia menetelmiä ovat muun muassa turvataitoja lapsille, laulupiirtäminen ja vuorovaikutusleikki.

Varhaiskasvatuksessa toimitaan joustavissa pienryhmissä. Ryhmien kokoonpanot vaihtelevat lapsen ja lapsiryhmän tarpeiden mukaan. Lapsen toiminnassa korostuu tutkiminen ja pohtiminen erilaisten ilmiöiden yhteydessä ja lapsen omalle oivaltamiselle halutaan antaa tilaa.

Uusien työtapojen omaksumista tuetaan koulutuksilla ja mahdollistamalla henkilöstölle aika ja paikka ideoiden jakamiseen. Henkilöstö arvioi käyttämiään työtapoja muun muassa tiimipalavereissa. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa saadaan arvokasta tietoa työtapojen valintaan ja kehittämiseen. Keskustelujen kautta mahdollistuu myös huoltajien osallistaminen työtapojen arviointiin.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikki-taidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhauseleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän

tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

LOHJALLA

Henkilöstön herkkyys huomata lapsen leikki-ideat on tärkeää. Henkilöstöllä on tärkeä rooli lasten leikkien tukemisessa, havainnoinnissa ja ohjauksessa. Henkilöstö osallistuu leikkiin itsekin, jolloin leikin pitkäjänteisyyttä ja lasten leikkitaitoja pystytään tukemaan. Leikkiin pyritään varaamaan aikaa, että lapsi ehtii syventyä siihen, saada oivalluksia, kokeilla ja kokea erilaisia asioita ja tunnetiloja. Leikki pyritään säilyttämään "ehjänä", niin että sitä voi jatkaa myöhemmin.

Pienryhmätoiminta auttaa luomaan leikkiympäristön, jossa kasvattaja pystyy kohtaamaan jokaisen lapsen yksilönä ja toteuttamaan lapsen tarpeita vastaavaa toimintaa. Pienryhmätoiminta ja ulkoilun porrastaminen mahdollistavat koko talon tilojen aktiivisen käytön. Niitä toteutetaan yhteistyössä muiden ryhmien kanssa, yli ryhmärajojen, lisäten yhteisöllisyyttä. Leikki on tärkein yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen väline.

Oppimisympäristössä leikkivälineet on sijoitettu niin, että lapset saavat otettua ne itse ja kaikkia tiloja pyritään käyttämään monipuolisesti hyväksi. Lohjan kaunis luonto antaa mahdollisuuksia monipuolisille ulkoleikeille ja luontopedagogiikan toteuttamiselle.

Henkilöstön ja lapsen välisen sensitiivisen vuorovaikutuksen avulla helpotetaan lapsen mukaan pääsyä yhteiseen toimintaan, jossa lapsen taidot tehdään näkyväksi. Vuorovaikutuksessa kiinnitämme huomiota lapsen onnistumisiin ja nostamme ne esiin. Samalla tuemme itsetunnon kehitystä myönteiseen suuntaan. Hyvinvoiva lapsi kykenee helpommin omaksuma uusia, omaan ikäkauteensa liittyviä taitoja.

Leikkiä havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan, kuten kaikkea muutakin toimintaa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸⁴ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehetytty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

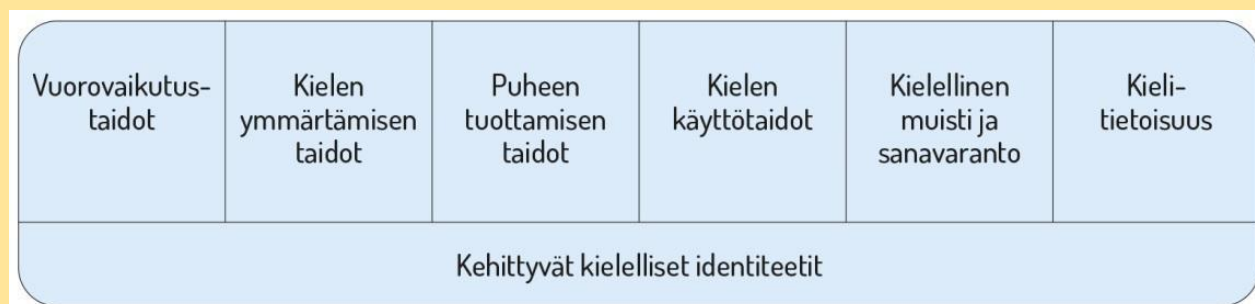
Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen

⁸⁴ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

LOHJALLA

Lohjalla kirjastot tarjoavat laajan yhteistyömahdollisuuden koko kaupungin alueella. Lasten huoltajia kannustetaan hyödyntämään kirjastojen palveluita sekä lukemaan lapsilleen. Varhaiskasvatuksessa luetaan lapsille päivittäin lastenkirjallisuutta hyödyntäen Lohjan kaupunginkirjaston monipuolisia aineistoja ja palveluita. Peruslukutaito on tärkein monilukutaidon osa-alueista, jonka kehittymistä voidaan tukea varhaiskasvatuksessa lukemalla ääneen, selailemalla kirjoja, käymällä kirjastossa, antamalla lasten tehdä itse kirjavalintoja jne. jne. Näin lapset kiinnostuvat kirjoista ja lukemisesta.

Varhaiskasvatustyöskyt käyttävät säännöllisesti kirjastoa, myös yhdessä lasten kanssa. Kirjasto voi toimia lasten töiden näyttelytilana, kirjastossa voi tutustua taidenäyttelyihin, osallistua satutunneille ja muihin tapahtumiin ja lainata myös muuta kuin kirjallisuutta kuten e-kirjoja, äänikirjoja, lehtiä, musiikkia, elokuvia, pelejä, nämä kaikki tukevat monilukutaitoa. Kirjaston ja varhaiskasvatuksen yhteistyötavat on kirjattu Kirjaston, koulun ja varhaiskasvatuksen yhteistyösuunnitelma "Kirjastopolkua pitkin" -suunnitelmaan.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään

monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

LOHJALLA

Lohjalla on tehty yhteistyössä kulttuuripalvelujen kanssa "Kulttuuripolku" -ohjelma, johon on kirjattu tavoitteita varhaiskasvatuksen ja kulttuuritoimen yhteistyöstä. Lohjalla maaseutu ja kaupunki elävät rinnakkain ja etäisyydet kunnan taajamien välillä ovat suuret. Kulttuuripalvelut tuovat palveluita eri puolille kuntaa, joka mahdollistaa eri taajamien lasten liikkumisen kulttuuritarjonnan ääreen. Kulttuuria tuodaan myös päiväkoteihin esimerkiksi konserttien muodossa. Lohjalla on vahva historia ja kulttuuriperimä ja jokainen päiväkotitoimi hyödyntää oman lähialueensa kulttuurihistoriallista ympäristöä.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten

identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

LOHJALLA

Katsomuskasvatusta tukee yhteistyö Lohjan seurakunnan kanssa. Seurakunta ja varhaiskasvatuksen yhteyshenkilöt tapaavat säännöllisesti vuosittain. Yhteistyötä on tehty muun muassa varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa ja katsomuskasvatuskoulutuksissa. Lasten kanssa keskustellaan arjessa luontevasti vastaan tulevista eettisistä ja katsomuksellisista asioista. Ryhmän lasten eri kulttuuritaustoihin voidaan luontevasti tutustua. Lapset pohtivat mielellään ääneen heitä askarruttavia asioita ja heidän elämäänsä koskevista arjen asioista saadaan aikaan hyviä keskusteluja koko ryhmän kesken.

Mediakasvatus on Lohjalla kirjattu Lohjan kaupungin varhaiskasvatuksen ja yleissivistävän opetuksen tieto- ja viestintätekniikan kehittämissuunnitelmaan. Pienten lasten kohdalla TVT-laitteiden käytön kanssa tulee olla erityisen herkkä. Lapsille opetetaan turvallisia ja terveellisiä toimintatapoja. Opetuspelien pelaaminen on osa varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa, mutta lapset tulee tutustuttaa monipuolisesti myös muihin TVT-laitteiden tuomiin mahdollisuuksiin. Tasapaino pelaamisen ja muun toiminnan kuten leikin ja liikkumisen välillä tulee säilyttää ja lapsia opetetaan tunnistamaan terveellisiä, turvallisia ja vastuullisia toimintatapoja. Opettamalla laitteiden peruskäyttöä, lapset oppivat välttämättömiä turvataitoja, kuten laitteen sulkemisen, jos näytöllä näkyy jotain pelottavaa. Lasten kanssa pohditaan myös eri mediasisältöjen todenmukaisuutta ja siten harjoitellaan kriittistä medialukutaitoa. Lisäksi lapsille kerrotaan heidän oikeuksista omiin kuviin ja muihin töihin. Henkilökunnan tulee käydä keskenään arvokeskustelua laitteiden käytöstä ja niiden hyödyntämisestä pedagogiikan tukemiseen. Henkilökunnalla täytyy olla valmiudet keskustella TVT:n mahdollisuuksista ja mahdollisista uhkista myös vanhempien kanssa, tukien heidän kasvatustyötä.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-

alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden

korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologisiin laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

LOHJALLA

Kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti Lohjan kaupunki on laatinut ympäristösuunnitelman kattaen koko kaupungin toimijatahot. Varhaiskasvatuksessa on laadittu ympäristökasvatuksen suunnitelma osaksi koulutuksen ja opetuksen jatkumoa. Suunnitelman on tarkoitus kuvata ympäristökasvatusta kestävän kehityksen arvojen mukaisesti. Varhaiskasvatusalueittain on laadittu omat ympäristösuunnitelmat alueelliset erityisyydet huomioon ottaen. Ympäristökasvatus pohjautuu ympäristösuunnitelmassa laadittuihin periaatteisiin.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi

mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan

lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

LOHJALLA

Liikkumista ja ulkoilua tuetaan (valtakunnalliset varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset huomioiden) osana arjen toimintoja. Liikunnasta tehdään lapselle positiivinen elämys. Aikuisen esimerkki ja yhdessä tekeminen ovat oleellinen osa lapsen liikunnan ilon löytymistä. Monipuolista ympäristöä hyödynnetään päivittäisessä liikkumisessa sekä ohjatusti että lapsen omaehtoisen liikkumisen mahdollistajana. Painopisteet ovat toiminnallisen ja liikunnallisten toimintatapojen lisäämisessä varhaiskasvatuksen arjessa.

Retket lähimetsään kuuluvat Lohjalaiseen varhaiskasvatukseen. Retket ovat oivallinen paikka motoristen taitojen harjoitteluun, mutta metsässä rauhoittuu myös mieli. Mielen hyvinvointia tuetaan ehkäisemällä kiusaamista, rakentamalla ja tukemalla hyviä ystävyysuhteita harjoittelemalla tunnetaitoja moninaisin välinein (esim. Lapsen mieli ja Askeleittain-materiaali).

Ruokapedagogiikassa korostuu hyvät pöytätavat, toisen huomioon ottaminen ja maistamiseen kannustaminen. Hyviin pöytätapoihin liittyy oleellisesti vuorovaikutus ja ajankohtaisista asioista keskusteleminen oman pöytäseurueen kesken. Aikuiset vaikuttavat omalla esimerkillään toiminnan onnistumiseen. Ruokailutilanteessa porrastetaan ja lasten omatoimisuutta lisätään, että odottaminen minimoituu. Lasten omatoimisuutta tuetaan ruokailutilanteissa.

Unipedagogiikassa pyritään huomioimaan lasten yksilölliset levon ja unen tarpeet. Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen vireystasosta päiväkodissa ja kotona, jonka perusteella mietitään lapselle sopiva lepoaika varhaiskasvatuspäivään. Tavoitteena on, että päiväkodissa ryhmät tekevät yhteistyötä yli ryhmärajojen löytäen lepoaikaan, jossa lapset nukkuvat ja lepoaikaan, jossa lapset lepäävät ja rauhoittumisen jälkeen voivat jatkaa toimintaa.

Lasten terveyttä, turvallisuutta ja mielen hyvinvointia tuetaan yhteistyössä huoltajien sekä muiden toimijoiden kanssa. Neuvola on tärkeä yhteistyökumppani lapsen kokonaisen terveellisyys ja hyvinvoinnin näkökulmasta, ruokapalvelujen kanssa käydään keskustelua varhaiskasvatuksen ruoka-asioissa, tilojen palvelut pitävät huolta päiväkotien tilojen turvallisuudesta ja kunnosta. Turvallisuusasiat pidetään kunnossa monien eri tahojen kanssa kuten työsuojelun ja palolaitoksen kanssa.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁸⁵ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁶. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten

⁸⁵ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁶ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osalla alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Lohjalla tuetaan suomea toisena kielenä puhuvia lapsia lasten omissa varhaiskasvatus- ja esiopetusryhmissä. Kielen tukemisessa hyödynnetään maahanmuuttajataustaisille lapsille suunnatun varhaiskasvatuksen erityisopettajan osaamista. Oman äidinkielen osaaminen on merkityksellistä uuden kielen oppimiselle ja se tukee myös lapsen kulttuurista identiteettiä. Huoltajia kuulemalla saadaan tietoa lapsen taidoista ja äidinkielen kehityksestä ja osaamisesta. Perheitä tuetaan ja opastetaan lapsen kielen kehityksessä kokonaisvaltaisesti. Henkilöstö on vastuussa lasten kielen oppimisesta ja sen kautta osallisuuden vahvistumisesta. Lapsella on oikeus tavoitteelliseen ja säännölliseen suomen kielen opetukseen. Suomen kielen opetusta toteutetaan sekä arjen tilanteissa, että ohjatuissa toiminnoissa niin yksilötasolla kuin ryhmissä. Näin lapsi oppii käyttämään kieltä monipuolisesti vuorovaikutuksessa sekä lasten että aikuisten kanssa. Lasten suomen kielen taitoa kartoitetaan sekä arkihavainnoinnin että erilaisten arviointimenetelmien avulla säännöllisesti. Havaintojen ja arviointien pohjalta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan laaditaan suunnitelma suomen kielen tukemiseksi. Kirjatun suunnitelman avulla tullaan tietoisemmaksi lapsen suomen kielen kehitysvaiheista.

Lohjan kaupunginkirjaston kokoelmissa on monikielistä lastenkirjallisuutta. Lisäksi kaupunginkirjaston kautta voidaan maksuttomasti lainata kirjoja Monikielisestä kirjastosta.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa

varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

LOHJALLA

Lohja on kaksikielinen kaupunki. Varhaiskasvatusta tarjotaan sekä suomeksi että ruotsiksi. Lohjalla toimii kaksi ruotsinkielistä varhaiskasvatustyksikköä. Lohjalla ruotsinkieliset ovat pieni vähemmistö (3,5 %). Suurin osa ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa olevista lapsista tulee kaksikielisistä perheistä, jolloin ruotsin kielen tukeminen varhaiskasvatuksessa on lasten kielen kehityksen kannalta erittäin tärkeää. Lasten kielellistä kehitystä tuetaan varhaiskasvatussuunnitelman Kielen rikas maailma -kohtien (4.5) mukaisesti. Kannustamme myös perheitä tukemaan lasten ruotsin kielen kehitystä. Ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa tuodaan suomenruotsalaista kulttuuriperinnettä tutuksi lapsille.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁷. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviensa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁸⁸. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁸⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁹⁰.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹¹.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioidaan huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹².

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹³

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

LOHJALLA

Varhaiskasvatuksen yksiköissä lasten hyvinvoinnin tukena niin yhteisöllisellä kuin yksilölliselläkin tasolla toimii varhaiskasvatuksen moniammatillinen ryhmä. Ryhmässä toimii päiväkodin johtaja, alueen varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja,

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹² Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

lastenneuvolan terveydenhoitaja ja tarpeen mukaan muita asiantuntijoita. Varhaiskasvatuksen moniammatilliset ryhmät kokoontuvat suunnitelmallisesti alueella laaditun monialaisen yhteistyön vuosikellon mukaisesti sekä tarpeiden mukaan. Päiväkodin johtaja vastaa koolle kutumisesta ja toimii ryhmän puheenjohtajana.

Varhaiskasvatuksen moniammatillisen ryhmän tehtävänä on kehittää hyvinvointia tukevaa oppimisympäristöä ja vahvistaa yhteisöllistä toimintatapaa. Tavoitteena on edistää myönteistä vuorovaikutusta ja keskinäisen huolenpidon ilmapiiriä sekä puuttua tarvittaessa ongelmiin. Tärkeänä tehtävänä on terveen ja turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön luominen, mielenterveyden suojaaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen. Lisäksi tulee huolehtia siitä, että lapsen yksilölliset kasvuun ja kehitykseen sekä terveyteen liittyvät tarpeet otetaan huomioon varhaiskasvatuksen arjessa.

Lapsen yksilöllisen hyvinvoinnin tueksi voidaan koota moniammatillinen ryhmä yhdessä huoltajien kanssa. Ryhmän kokoonpanoa pohdittaessa huomioidaan lapsen ja perheen tarpeet sekä nykyiset palvelut. Yksilöllisen hyvinvoinnin osalta lapsi ja perhe ovat keskeisimmät toimijat. Luottamuksellinen yhteistyö ja varhainen lapsen hyvinvointiin liittyvien huolien puheeksiotto rakentaa pohjaa lapsen tarvitseman tuen suunnittelulle. Lapsen asian käsittelystä ja käsittelyyn osallistuvista asiantuntijoista moniammatillisessa ryhmässä sovitaan huoltajien kanssa. Huoltajia kannustetaan osallistumaan asian käsittelyyn ryhmässä. Lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja valmistelee ja esittelee lapsen asian ryhmään varhaiskasvatuksen erityisopettajan tukea tarvittaessa hyödyntäen. Lapsen tarvitseman tuen valmistelussa kootaan asiat Esitys lapsen kokonaistilanteesta varhaiskasvatuksessa -lomakkeelle. Esityksestä käyvät ilmi lapsen kasvun ja oppimisen kokonaistilanne ja lapsen saama tuki sekä sen vaikuttavuus. Muu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön asiantuntemus hyödynnetään lapsen tuen suunnittelussa ja arvioinnissa. Moniammatillisessa työryhmässä sovitut ja ehdotetut jatkotoimenpiteet kirjataan esitykseen, ja muut yhteistyötahot kirjaavat jatkotoimenpiteet omiin tietojärjestelmiinsä. Jatkotoimenpiteistä sovitaan huoltajien kanssa. Tuen sopivuutta tulee arvioida säännöllisesti.

Yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen osalta tuen järjestämisen periaatteet ovat yhteneviä kunnallisen varhaiskasvatuspalvelujen käytäntöjen kanssa. Niiden järjestämisestä sovitaan tapauskohtaisesti huoltajien, yksityisten palveluntuottajien, yksityisen varhaiskasvatuksen koordinaattorin ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien kesken. Tukitoimista, puitteista ja vastuista

on sovittu erikseen Lohjan kaupungin yksityisen varhaiskasvatuksen palvelusetelisääntökirjassa. Yksityisen hoidon tuella tuotettuja palveluita eivät koske edellä mainitut periaatteet.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹⁴. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁵

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁶

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹⁹.

LOHJALLA

Lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edellytyksenä on luottamuksellinen suhde huoltajien kanssa. Yhteistyön tulee olla riittävää ja avointa suhteessa lasten tarpeisiin. Yhteistyötä tehdään huoltajien kanssa varhaiskasvatuksen yhteisöllisen hyvinvoinnin edistämiseksi sekä yksittäisen lapsen tuen järjestämiseksi lapsen tarpeita vastaavalla tavalla.

Lasten kasvua, kehitystä, oppimista ja hyvinvointia seurataan järjestelmällisesti yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lastenneuvolan kanssa. Lastenneuvolan ikäkausitarkastusten yhteyteen laaditaan varhaiskasvatuksessa "3/4/5/6-vuotias varhaiskasvatuksessa"-lomake, johon kuvataan lapsen toimintaa ryhmässä. Laaja ikäkausitarkastus kehityksen ja oppimisen ongelmien varhaiseksi tunnistamiseksi tehdään neuvolassa 4-vuotiaille yhteistyössä lapsen, huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Ikäkausitarkastusten yhteyteen sovitut käytännöt löytyvät Lohjan varhaiskasvatuksen Peda.net -sivustolta.

Varhaiskasvatuspalvelut järjestetään perhelähtöisesti. Lasten ja perheiden tarpeita vastaavia palveluja kehitetään monitoimijaisessa yhteistyössä Lohjalla tällä hetkellä vahvasti. Lapsen ja perheen palveluiden tarve kartoitetaan yhdessä perheen kanssa heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on kattava tietämys perheille tarjottavista palveluista Lohjalla ja mahdollisuudet konsultoida tarvittavia asiantuntijoita. Paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämiseksi. Palvelutarpeen arviointi

⁹⁸ Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

⁹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

monitoimijaisessa yhteistyössä ja monialaisen yhteistyön käytännöt löytyvät Lohjan varhaiskasvatuksen Peda.net -sivustolta.

Lapsella on oikeus aloittaa perusopetus 7-vuotiaana. Jos lapselle tehdään päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta, alkaa oppivelvollisuus 6-vuotiaana esiopetuksella. Tällöin lapsella on oikeus oppivelvollisuutta edeltävään maksuttomaan esiopetukseen 5-vuotiaana huoltajan hakemuksesta. Huoltajien tulee saada ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehdoista, jo ennen kuin lapsen mahdollinen varhennettu esiopetus 5-vuotiaana alkaisi. Lapsen oppimispolun ratkaisuja suunnitellaan riittävän ajoissa monialaisessa yhteistyössä yhdessä huoltajien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa lapsen edun mukaisesti. Vaihtoehtoja punnitaan tasa-arvoisessa dialogissa yhdessä jatkumona varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja perusopetukseen lapsen eheän oppimispolun varmistamiseksi. Pysyvien ihmissuhteiden merkitys niin henkilöstön kuin kaverisuhteidenkin osalta huomioidaan.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten esiopetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää kahdeksan vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä**. **Pedagogisia järjestelyjä** ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan¹⁰⁰ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. **Rakenteellisia järjestelyjä** ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. **Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä** ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

LOHJALLA

Varhaiskasvatuksessa tuki järjestetään kolmiportaisena yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena. Tukea annetaan lapselle niin kauan ja sen laajuusena kuin lapsi tarvitsee.

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 30 §

Lapsen havainnointi, dokumentointi ja lapseen tutustuminen sekä tiedonsiirrossa (huoltajalta, varhaiskasvatuksesta, lastenneuvolasta) saadut tiedot toimivat tuen järjestämisen, suunnittelun ja toteuttamisen pohjana. Keskeistä on hyvä yhteistyö huoltajan ja mahdollisten muiden lapsen ja perheen kanssa toimivien asiantuntijoiden kanssa. Huoltajien tulee aina olla tietoisia lapsen tuen muodoista.

Hyvä ja laadukas yleinen tuki kuuluu kaikille lapsille. Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, jossa määritellään, yhteistyössä huoltajan ja lapsen kanssa tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi lapsen tarpeita vastaavalla tavalla. Arjessa kehitetään joustavaa pienryhmätoimintaa, siirtymiä, ruokailua ja lepojärjestelyjä kaikkien lasten oppimista ja hyvinvointia tukeviksi perheen näkemykset huomioiden. Päiväkodinjohtaja vastaa varhaiskasvatuksen laadukkaasta yleisestä tuesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla.

Yleisen tuen muotoja ja menetelmiä ovat esimerkiksi

- pedagogisesti tarkoituksenmukaisella tavalla muodostetut pienryhmät, jotka tukevat lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja kaveritaitoja
- lapsen itsesäätelyn, toiminnanohjauksen ja tunnetaitojen tukeminen esimerkiksi Askeleittain-materiaalin, kuvatuen tai nopean piirtämisen avulla
- lapsen osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien lisääminen yksilöllisyys huomioiden
- yhteisölliset menetelmät - oppimista edistävät työvälineet
- työtapojen valinnassa otetaan huomioon yksilölliset tarpeet
- leikkipedagogiikan vahvistaminen
- joustavuus päiväjärjestyksessä lapsiryhmän tarpeiden mukaan
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultatiivinen tuki ja ohjaus
- mahdollinen lisäresurssi ryhmään tai ryhmäkoon pienentäminen (kahdenpaikkalaisuus).

Tehostettu tuki

Lohjalla on käytössä varhaiskasvatuksessa tuen valikko lapsen saaman tuen riittävyyden arvioinnin apuna. Jos yleinen tuki ei riitä, lapsella on oikeus saada suunnitelmallista tehostettua tukea heti, kun tuen tarve on havaittu. Varhaiskasvatuksen opettaja laatii esityksen lapsen kokonaistilanteesta, lapsen saamasta tuesta ja tehostetun tuen tarpeesta yhteistyössä huoltajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tehostetun tuen tarve arvioidaan varhaiskasvatuksen moniammatillisessa

ryhmässä, jossa myös sovitaan tuen suunnittelusta, seurannasta ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ohjaa ja tukee henkilöstöä tehostetun tuen aloittamisessa. Erityisopetuksen tehtävät ja vastuut lapsen tehostetun tuen toteuttamisessa suunnitellaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Tehostettu tuki edellyttää tiivistä, suunnitelmallista yhteistyötä huoltajien kanssa. Tarvittavia, lapsen tarpeista lähteviä, yhteistyötahoja konsultoidaan ja heiltä saatuja vinkkejä sisällytetään lapsen arkeen unohtamatta kuitenkaan jo yleisessä tuessa käytettyjä menetelmiä. Niitä sisällytetään entistä yksilöllisemmin vastaamaan lapsen tarpeisiin. Lapsen saama tehostettu tuki, edistymisen seuranta ja tuen arviointi kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Tavoitteena on ehkäistä lapsen tuen tarpeen kasautumista ja pitkittymistä yhteistyössä huoltajien ja muiden lapsen kuntoutuksessa mukana olevien tahojen kanssa. Tehostetun tuen aikana varhaiskasvatuksen tukimuotojen käyttöä tehostetaan lisäämällä tuen intensiteettiä ja lapsen yksilöllistä ohjausta, muokkaamalla oppimisympäristöä sekä tehostamalla yhteistyötä ja tuen vaikuttavuuden seuranta lapsen edistymistä seuraamalla.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa erityistä tukea annetaan lapsille, jotka tarvitsevat vahvaa moniammatillista tukea. Lapsen kokonaistilanteesta ja erityisen tuen tarpeesta laaditaan selvitys moniammatillisena yhteistyönä yhteistyössä huoltajien kanssa. Erityisen tuen tarve arvioidaan varhaiskasvatuksen moniammatillisessa ryhmässä, jossa myös sovitaan tuen suunnittelusta, seurannasta ja arvioinnista.

Erityisessä tuessa painottuvat pedagogiset työtavat ja arjen kuntouttava merkitys sekä moniammatillinen yhteistyö. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli korostuu erityisen tuen aikana (esim. konsultaatiotuki, samanaikaisopetus, pienryhmätoiminta ja yksilöohjaus). Lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyvä erityisen tuen suunnitelma, jota seurataan ja arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajien ja muiden kuntoutuksessa mukana olevien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli lapsen erityisen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa on keskeinen, ja se määritellään yhteistyössä huoltajien ja muiden tarvittavien tahojen kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Esiopetuksessa erityinen tuki edellyttää yksilöllistä erityisen tuen hallintopäätöstä ja lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Esiopetuksessa erityistä tukea saavat pääsääntöisesti lapset, joilla on pidennetty oppivelvollisuus.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioidaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

LOHJALLA

Kun lapselle annetaan tehostettua tai erityistä tukea varhaiskasvatukseen sisällytetään suunnitelma varhaiskasvatussuunnitelman yhteyteen. Suunnitelmaan kirjataan pedagogiset ja rakenteelliset

ratkaisut, tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä tuen seuranta ja arviointi. Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen tuen taso ja aloituspäivämäärä sekä tuen purkamisen päivämäärä.

Suunnitelmaa toteutetaan, arvioidaan ja päivitetään arjessa yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että tuen järjestäminen vastaa lapsen ajantasaisiin tarpeisiin. Lisäksi tuen vaikuttavuutta seurataan ja arvioidaan monialaisessa yhteistyössä siten, kuin se lapsen kannalta on tarkoituksenmukaista huomioiden muut lapselle ja perheelle laaditut suunnitelmat tarpeen mukaan (mm. kuntoutussuunnitelma, vammaispalveluiden palvelusuunnitelma, kotoutumissuunnitelma).

Tukea tarvitsevan lapsen siirtymävaiheissa varhaiskasvatuksen sisällä sekä siirryttäessä esiopetukseen huolehditaan riittävästä tiedonsiirrosta. Tuen sujuvan jatkumon varmistamiseksi on varhaiskasvatuksen erityisopettajan vastuulla kutsua koolle siirtopalaveri tarvittavan tiedon siirtämiseksi. Siirtopalaverissa on mukana huoltajat sekä lähettävän ja vastaanottavan tahon edustaja. Huoltajien kanssa pohditaan muut mahdollisesti tarvittavat osallistujat. Tiedonsiirrossa noudatetaan voimassa olevia lakeja ja säädöksiä salassapidosta ja tietosuojasta.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Lohjalla vaihtoehtopedagogiikkoihin perustuva varhaiskasvatus on yksityisten varhaiskasvatusyksiköiden toimintaa. Vaihtoehtopedagogista varhaiskasvatusta tarjoavat tällä hetkellä yksityinen Steiner-päiväkoti Pääskynpesä Sammatissa ja yksityinen Touhula Neitsytlinna, jossa toteutetaan Montessori-pedagogiikkaa. Vaihtoehtopedagogiset päiväkodit noudattavat valtakunnallista ja Lohjan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaa. Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden toteuttaminen tapahtuu omien vaihtoehtopedagogisten periaatteiden ja toimintatapojen kautta.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰¹ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰². Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰³. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰⁴. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁵.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰³ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

LOHJALLA

Lohjalla varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa suunnitellaan, seurataan ja arvioidaan monitasoisesti. Toimintaa arvioidaan varhaiskasvatuksen valtakunnallisten, kaupungin, varhaiskasvatussyksiköiden sekä lapsiryhmän tavoitteiden mukaan. Suunnittelua, seurantaa ja arviointia tapahtuu yksilö-, henkilöstö-, yksikkö-, alue- sekä kaupunkitasolla.

Lohjalla varhaiskasvatusta arvioidaan lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen tasolta paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman tasolle.

Yksilötaso (lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi)

Lasten varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin toteutumista arvioidaan kuntatasoisesti sekä yksikötasoisesti. Varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamisen laatua ja keskustelujen onnistumista arvioidaan sekä päiväkodinjohtajien, varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien sekä lasten ja huoltajien kanssa. Arvioinnissa huomioidaan myös lasten yksilöllisten tarpeiden ja monialaisuuden toteutuminen suunnitelmissa ja käytännössä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnista esiin nousseiden asioiden pohjalta edelleen kehitetään prosessia. Arvioinnissa hyödynnetään lapsen arjen monipuolista dokumentointia

- lapsille suunnatut hyvinvointikyselyt (ikäkaudet)
- vaka-neuvola -yhteistyölomakkeiden hyödyntäminen
- lasten vasujen läpikäynti (pkj-veo-vo yhteistyössä)

- lasten vasukeskustelussa huoltajakysely

Ryhmätaso (mm. erilaisten dokumentointien hyödyntäminen ja analysointi)

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma nivoo yhteen lasten varhaiskasvatussuunnitelmissa huomioitavat yksilölliset tarpeet ja yksikkö- ja kaupunkitason strategiset varhaiskasvatuksen linjaukset. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattujen asioiden toteutumista arvioidaan jatkuvasti tiimipalaverissa ja ryhmän toimintaa mukautetaan ryhmäarvioinnin pohjalta. Päiväkodinjohtaja ja alueen varhaiskasvatuksen erityisopettajan arvioivat ja tukevat ryhmän pedagogista toimintaa ja ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaa havainnoimalla ryhmän toimintaa ja seuraamalla ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja asioita. Päiväkodinjohtaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät ryhmän henkilöstön kanssa keskustelua tavoitteiden toteutumisesta ja ohjaavat toimintaa tarvittaessa. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan pilvipalveluun, jolloin ryhmän henkilöstö, päiväkodinjohtaja ja erityisopettaja pystyvät seuraamaan suunnitelmaan kirjattuja asioita. Ryhmätason arvioinnin tavoitteena on pedagogiikan arvioinnin systemaattisuus ja tarvittavan osaamisen kehittäminen varhaiskasvatuksen laadun varmistamiseksi. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelman toimivuutta arvioidaan vuosittain yksikkökohtaisen toimintasuunnitelman arvioinnin yhteydessä.

Yksikkötaso

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma konkretisoituu yksikkötasolle laadittavana yksikkökohtaisena toimintasuunnitelmana. Toimintasuunnitelmaan kirjataan paikallisesti sovitut painopistealueet ja yksikön tavat toteuttaa painopisteiden ja varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteita. Toimintasuunnitelmien toteutumista arvioidaan kahdesti vuodessa. Toimintasuunnitelman toteutumisen arvioinnissa hyödynnetään ryhmätason arviointeja, itsearviointia ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelmapirosessin arviointia. Yksikkökohtaista toimintasuunnitelmalomaketta ja sen toimivuutta arvioidaan säännöllisesti.

Alueen taso

Alueellisella tasolla paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi kytkeytyy esi- ja perusopetuksen arviointiprosessiin lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi alueen monitoimijaisessa yhteistyössä (opiskelijahuollon alueelliset kuulemiset). Monitoimijaisessa yhteistyössä arvioidaan, miten varhaiskasvatuksen oppimisympäristö ja toimintakulttuuri tukevat lasten kasvua, kehitystä ja oppimista osana yhtenäistä, sujuvaa oppimisen polkua. Alueilla on arvioitava ja kehitettävä yhteistyöprosesseja kuten varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun yhteisiä prosesseja.

Kaupungin taso (Laadunhallinta strategisen johtamisen tukena, paikallisen suunnitelman arviointi)

Paikallisen varhaiskasvatuksen arviointia kehitetään laadunhallinnan ja strategisen johtamisen työvälineeksi. Valtakunnallisiin kyselyihin vastataan ja niiden tuloksia hyödynnetään toimintaa arvioitaessa ja kehitettäessä.

Lasten ja huoltajien osallisuus huomioidaan kaikilla arvioinnin tasoilla hyödyntäen lasten haastatteluita, huoltajien kyselyitä sekä systemaattisesti että tarvelähtöisesti toiminnan kehittämiseksi. Arviointien keskeiset tulokset käsitellään asiakkaat osallistaen ja julkaistaan

päättäjille, asiakkaille, alueen toimijoille. Palautejärjestelmiä kehitetään yhdessä lasten ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden kanssa edelleen toimivimmiksi.

Toimintavuoden 2019-2020 aikana rakennetaan kansallisen arviointikeskuksen (Karvi) tuella yksityiskohtaisempi laadunhallintasuunnitelma. Arvioinnin prosessissa indikaattorien pohjalta laaditaan kriteerit, joiden avulla toimintaa arvioidaan varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri tasoilla. Varhaiskasvatussuunnitelman päivittämisessä on huomioitu paikallisen suunnitelman konkreettisuus jatkuvan prosessimaisen arvioinnin mahdollistamiseksi. Arvioinnin osalta varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään ennen lukuvuotta 2020-2021.

Yksityinen varhaiskasvatus huolehtii itse omasta arvioinnista noudattaen varhaiskasvatuksen lakeja, asetuksia ja kansallisen arviointikeskuksen ohjeistuksia. Lohjan kaupunki valvoo yksityisiä toimijoita valvontasuunnitelman mukaisesti.

Liitteet

Liite 1: Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Liite 2: Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Liite 1

Perustiedot ja aiemmin laaditun vasun toteutumisen arviointi

Päiväys: Suunnitelma päivitetty:

Lapsen nimi ja syntymäaika:	Huoltajan/hoitajien nimet ja yhteystiedot:
Varhaiskasvatuksen järjestäjän yhteystiedot:	Suunnitelman laatimiseen osallistujat:
Lapsen vasun laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja:	Suunnitelman kirjaaja:

Lapselle on laadittu lääkehoidonsuunnitelma pvä _____

Lapselle on laadittu kaksi- tai monikielisyden suunnitelma pvä _____ lapsen äidinkieli _____

Perheen kuulumiset ja toiveet varhaiskasvatukselle
Aiemmin (edellisenä toimintakautena) laadittujen tavoitteiden toteutumisen arviointi

Varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen, vahvuudet ja pedagogiset menetelmät toiminnalle sekä toteutumisen arviointi (koskevat kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuutta)

Lapsen vahvuudet, mielenkiinnon kohteet (lapsi itse):	
Lapsen vahvuudet (huoltaja):	
Lapsen vahvuudet yksilönä sekä yhteisön jäsenenä (varhaiskasvatuksessa):	
Tavoitteet toiminnalle lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi:	Menetelmät ja ratkaisut/toimenpiteet tavoitteiden toteutumiseksi:
Yhdessä sovittu ensisijainen tavoite:	
Yhdessä sovitut käytänteet/menetelmät huoltajan kanssa:	

Mahdolliset muut kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät tarpeet sekä tuen toteuttamiseen liittyvät tavoitteet ja sovitut järjestelyt: Tämä suunnitelma sisältää tehostetun tuen suunnitelman ____ (pvm) erityisen tuen suunnitelman ____ (pvm) Tehostetun/erityisen tuen aloittaminen päätetty monialaisesti ____ (pvm)
____ (pvm) perhe on ohjattu moniammatillisen tuen piiriin hyvinvoinnin asioissa (vrt. esiopetuksen oppilashuolto)
Havainnointia ja arviointia toimintakauden aikana toiminnan toteutumisen suhteen:
____ (pvm) suunnitelma tulostettu huoltajan/hoitajien pyynnöstä

Lomakepäivitys 1.8.2018

Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma

Liite 2

Laaditaan ajalle		Arviointi
Ryhmän nimi	Esimies	Varhaiskasvatuksen erityisopettaja
Ryhmän tiedot		

Tiimin jäsenet	Vahvuudet ja osaaminen	Sovitut vastuut
Tiimin koulutustarpeet		
Varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-arviointi-kehittämis-aika (sak)		

Tiimisopimus-osio

Vuorovaikutus ja ryhmäytyminen tiimin kesken
Vuorovaikutus ja ryhmäytyminen lasten kanssa
Vuorovaikutus huoltajien kanssa
Esimiehen kanssa sovittua
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sovittua
Erityistä huomioitavaa ryhmässä
Arviointi

Arjen toiminnot

Tavoitteet toiminnalle ja lapsiryhmän tarve
Menetelmät, ratkaisut ja toimintatavat tavoitteiden toteutumiseksi
Lapsen ja huoltajan osallisuus
Esimiehen kanssa sovittua
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sovittua
Havainnointi ja arviointi

Pienryhmätoiminta

Tavoitteet toiminnalle ja ryhmän tarve
Menetelmät, ratkaisut ja toimintatavat tavoitteiden toteutumiseksi
Lapsen ja huoltajan osallisuus
Esimiehen kanssa sovittua
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sovittua
Havainnointi ja arviointi

Oppimisympäristöt

Tavoitteet toiminnalle ja ryhmän tarve
Menetelmät, ratkaisut ja toimintatavat tavoitteiden toteutumiseksi
Lapsen ja huoltajan osallisuus
Esimiehen kanssa sovittua
Varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa sovittua
Havainnointi ja arviointi